

Asymetria w polityce bezpieczeństwa Islamskiej Republiki Iranu

TOMASZ GAJEWSKI

The evolving new paradigm of international security and the structure of contemporary security environment determine the policies of all actors of international relations. The most important challenges for security of developed states are described as asymmetric threats. These are posed primarily by non-state actors such as terrorist groups, organized crime etc. Asymmetry is also understood as a means, by which one side to a conflict tries to take advantage of weaknesses of the other. There is no unequivocal definition of this notion. Developing states seek to acquire appropriate strategies to compensate for shortcomings of conventional power. The policy of The Islamic Republic of Iran is an exemplification of this process. Tehran has successfully adopted asymmetric strategies, and by supporting organizations such as Hezbollah and Hamas, developing ballistic missiles and trying to obtain nuclear capabilities it aims at partial neutralization of the American and Israeli superiority. The purpose of this paper is to analyze some chosen asymmetric elements of the Iranian security policies.

Islamska Republika Iranu jest jednym z najważniejszych państw regionu Środkowego Wschodu¹. Położenie geograficzne tego kraju, jego potencjał ludnościowy, surowcowy oraz jedna z najdłuższych na świecie tradycji państwowych, predestynują go do odgrywania istotnej roli w środkowowschodniej polityce. Potencjał ten nie ma jednak bezpośredniego przełożenia na realną siłę wojskową i ekonomiczną. Iran w dalszym ciągu pozostaje państwem, które stara się nadrobić dystans do rozwiniętego Zachodu. Bardzo ważną rolę w tym procesie odgrywają jedne z największych na świecie złoża ropy naftowej i gazu ziemnego. Obecnie Iran nie posiada jednak klasycznych atrybutów regionalnej mocarstwowości (postrzeganej jako warunek

¹ Termin „Środkowy Wschód”, użyty po raz pierwszy przez amerykańskiego admirała Alfreda Thayera Mahana w 1902 r., odnosi się do zamieszkanego przez Arabów obszaru tzw. Żyźnego Półksiężycza (Liban, Syria, Palestyna, Irak, Jordania), azjatyckiej części Turcji oraz regionu Zatoki Perskiej, zob. F. Halliday, *Bliski Wschód w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009 r., s. 93; G. Corm, *Bliski Wschód w ogniu. Oblicza konfliktu 1956-2003*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2003 r., s. 42-50.

osiągnięcia regionalnej przewagi), tak w sferze społeczno-ekonomicznej, jak i militarnej. Andrzej Gałganek, przedstawiając charakterystykę mocarstwa globalnego, posługuje się m.in. określeniami Edwarda H. Carra – rządy nad systemem międzynarodowym sprawuje to państwo, które posiada nadwyżkę siły wystarczającą do ich egzekwowania². Mocarstwo dominujące jest w stanie „organizować i kontrolować proces istotnych interakcji między elementami systemu”³. Używa w tym celu różnorako postrzeganej i definiowanej siły. Należą do niej, w świetle różnych koncepcji, m.in. siła militarna, ekonomiczna czy ideowa. Jeśli zastosuje się to rozumowanie do regionalnych uwarunkowań Środkowego Wschodu, można zaryzykować stwierdzenie, że Iran nie posiada tego typu statusu. Na tle strukturalnych wad irańskiej gospodarki, relatywnej słabości militarnej (w porównaniu do Izraela, Egiptu czy Arabii Saudyjskiej) oraz kontrowersji, jakie budzi w świecie sunnickiego islamu polityczny szyizm, Iran nie może być postrzegany jako podmiot organizujący i porządkujący stosunki regionalne.

Funkcjonowanie tego państwa w niestabilnym regionie Środkowego Wschodu powoduje – biorąc pod uwagę wspomnianą wyżej relatywną słabość – niezwykle trudności w osiągnięciu statusu dominującego, regionalnego mocarstwa. Mając na uwadze kształt stosunków regionalnych, ich konfliktogenność i czynniki dominujące w poglądach irańskich na te kwestie, można zaryzykować tezę, że status regionalnego hegemonu jest warunkiem niezbędnym do osiągnięcia maksymalnego poziomu bezpieczeństwa, zapewnienia nienaruszalności terytorium oraz całkowitej swobody wyborów polityczno-ekonomicznych. Władze w Teheranie są świadome swojego niezwykle korzystnego usytuowania geopolitycznego. Iran leży na tzw. eurazjatyckim skrzyżowaniu⁴. Geografia odgrywa bardzo ważną rolę w kształtowaniu świadomości irańskich decydentów, odpowiadających za kreowanie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa kraju. Irańczycy postrzegają sytuację w regionie oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie jako potencjalnie bardzo niebezpieczną.

Na irański brak poczucia bezpieczeństwa oddziałują pogrążone w konflikcie Irak i Afganistan, niestabilne autorytarne monarchie Zatoki Perskiej, Pakistan oraz przechodzące transformację były azjatyckie republiki ZSRR⁵. Irańskie elity rządzące, bez względu na ich ideologiczny i polityczny rodo-

² A. Gałganek, *Zmiana w globalnym systemie międzynarodowym. Supercykle i wojna hegemoniczna*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1992 r., s. 13.

³ *Ibidem*.

⁴ A. Ehteshami, *The Foreign Policy of Iran*, w: *The Foreign Policies of Middle East States*, edited by R. Hinnebusch, A. Ehteshami, Lynne Rienner Publishers, Boulder 2002 r., s. 284.

⁵ K. Barzegar, *Iran's Foreign Policy Strategy after Saddam*, „The Washington Quarterly”, 2010 r., vol. 33, nr 1, s. 179-181.

wód, zawsze obawiały się obecności znaczących sił wojskowych obcych mocarstw na swoich granicach i wpływu ich polityki na stosunki regionalne. Porażki wojsk rządzącej niegdyś Iranem dynastii kadżarskiej z armią carską, okupacja brytyjsko-radziecka w czasie II wojny światowej, inspirowany przez brytyjskie i amerykańskie służby specjalne przewrót w 1953 r. i wsparcie, jakiego Stany Zjednoczone udzieliły Irakowi podczas wojny w latach 1980-1988, stworzyły ogromną nieufność i podejrzliwość wobec mocarstw spoza regionu, graniczące niekiedy z paranoją⁶.

Jeśli założyć, że status dominującego regionalnego mocarstwa pozwoli Iranowi na osiągnięcie maksymalnego poziomu bezpieczeństwa, rządzący państwem będą zmuszeni kreować niezwykle skomplikowaną, wielowymiarową strategię bezpieczeństwa⁷. Strategia tego typu, obliczona na zachowanie integralności terytorialnej państwa oraz uzyskanie swobody w polityce ekonomicznej i energetycznej, musi być dostosowana do reguł definiujących bieżący kształt środowiska bezpieczeństwa, tak w skali regionalnej, jak i światowej.

POJĘCIE ASYMETRII W TEORETYCZNYM UJĘCIU KONFLIKTÓW XXI WIEKU

Ewoluujący nowy paradygmat stosunków międzynarodowych charakteryzuje się odejściem od państwowocentryczności zimnowojennego pojmowania bezpieczeństwa, co jest konsekwencją m.in. erozji znaczenia tradycyjnie pojmowanego państwa narodowego⁸. W sytuacji znacznego zmniejszenia się ryzyka wybuchu konwencjonalnego konfliktu na dużą skalę, czołowe miejsca w katalogu zagrożeń dla bezpieczeństwa zajęły zagrożenia generowane przez podmioty o charakterze niepaństwowym, m.in. ugrupowania terrorystyczne oraz transnarodowe grupy przestępcze. Podmioty te, ze względu na znaczne różnice w porównaniu do tradycyjnych sił militarnych – charakter struktur i szeroko pojmowany *modus operandi* – są określane mianem asymetrycznych. Za symetryczne uważa się armie i strategie krajów wysoko rozwiniętych. Skuteczności działania tego typu podmiotów sprzyjają procesy globalizacyjne: wolny przepływ czynników produkcji, łatwy dostęp do nowoczesnej technologii oraz zwiększanie się dysproporcji w ramach światowego systemu ekonomicznego.

⁶ K. Barzegar, *op.cit.*, s. 174-175.

⁷ Definicja mocarstwa regionalnego, zob. E. Cziomer, L.W. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa 2007 r., s. 52.

⁸ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2007 r., s. 90-95.

Koncepcja asymetrii nie została jeszcze wyraźnie i jednoznacznie zdefiniowana. Na gruncie nauk wojskowych odnosi się do sytuacji konfliktowej, w której przeciwnicy charakteryzują się „odmiennością, nieproporcjonalnością czy nieprzystawalnością” atrybutów będących przedmiotem dokonywanego porównania⁹. Cechy te przekładają się na charakterystykę ogółu zasobów i koncepcji tworzących strategię i taktykę tych podmiotów¹⁰. Definicje na poziomie bardziej uszczegółowionym odnoszą się przede wszystkim do podmiotów o relatywnie małym potencjale, który determinuje dobór środków do walki przeciwko silniejszemu przeciwnikowi. Podmioty o charakterze asymetrycznym wykorzystują słabe strony strategii, struktury czy zasoby przeciwnika i uniemożliwiają mu wykorzystanie atutów. Podmioty o charakterze asymetrycznym są świadome swej słabości w konflikcie z tradycyjną potęgą wojskową i z tego powodu muszą złamać przyjęte zasady prowadzenia działań w warunkach konfliktu o charakterze zbrojnym¹¹. Klasycznie rozumiana siła wojskowa, prowadząc działania przeciwko podmiotowi o charakterze asymetrycznym, jest zmuszana do prowadzenia walk, w czasie których stosuje się zarówno nowoczesne technologie, jak i zmagają z improwizowanymi ładunkami wybuchowymi¹². Państwa wysokorozwinięte, przyzwyczajone do długiego okresu ekonomicznej *prosperity*, są zmuszone szkolić wysokiej klasy specjalistów, mających zdolności językowe, elastycznych i gotowych do udziału w długotrwałych operacjach¹³.

Asymetria odnosi się także do wykorzystywania rakiet balistycznych, przenoszących broń masowego rażenia. Podmioty posiadające relatywnie słaby, szeroko pojmowany potencjał wojskowy, mogą wykorzystywać tego typu arsenał do osiągnięcia pewnego stopnia neutralizacji zdolności wojskowych przeciwnika¹⁴. Paul Bracken, ekspert w dziedzinie studiów strategicznych, określił rakiety balistyczne jako jeden z rodzajów tzw. technologii zakłócających, które przy względnie niskim koszcie nabycia, są skutecznym narzędziem przeciwdziałania klasycznym potęgom militarnym¹⁵. Zwiększanie tempa proliferacji broni balistycznej w państwach rozwijających

⁹ *Ibidem*, s. 33.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ D.M. Drew, D.M. Snow, *Making Twenty-First-Century Strategy. An Introduction to Modern National Security. Processes and Problems*, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama 2006 r., s. 131.

¹² P. Porter, *Shadow Wars: Asymmetric Warfare in the Past and Future*, „Security Dialogue”, vol. 37, nr 4, grudzień 2006 r., s. 552.

¹³ P.L. Sullivan, *War Aims and War Outcomes: Why Powerful States Lose Limited Wars*, „Journal of Conflict Resolution”, vol. 51, nr 3, czerwiec 2007 r., s. 498.

¹⁴ E. Cohen, *Wojna i technologie*, w: *Strategia we współczesnym świecie*, red. J. Baylis, J. Wirtz, C.S. Gray, E. Cohen, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009 r., s. 165.

¹⁵ P. Bracken, *Pożar na wschodzie*, „Politeja”, Warszawa 2000 r., s. 56-81.

się, spowodowało odpowiedź w postaci projektów strategicznej i taktycznej obrony antyrakietowej. Mimo intensywnych prac badawczych i wprowadzania nowych technologii do tego typu projektów, nie można założyć, że staną się niezawodne. Rakiety balistyczne pozostaną więc bardzo skutecznym środkiem przeciwważenia, który mogą stosować państwa nieposiadające nowoczesnych sił zbrojnych.

Państwa rozwijające się mają niewielkie szanse na stworzenie rozbudowanego arsenału atomowego opartego, jak w przypadku Stanów Zjednoczonych i Rosji, na tzw. triadzie¹⁶. Dążenie do zdobycia broni jądrowej jest w takich przypadkach podyktowane zamiarem odstraszenia (*deterrence*) potencjalnego przeciwnika¹⁷. Wobec powyższego, państwo takie nie byłoby w stanie przeprowadzić ataku atomowego opierając się na przyjętych wzorcach, np.: obliczonych na zniszczenie ośrodków decyzyjnych, centrów dowodzenia, węzłów łączności lub uderzenia rozbijającego – znacznie redukującego możliwości działania sił zbrojnych¹⁸. Broń jądrowa może zatem pełnić funkcję technologii zakłócającej, która w znaczny sposób ogranicza przeciwnikom swobodę działania, ale nie jest w stanie zadać decydującego ciosu.

Przedstawione wyżej definicje zagrożeń asymetrycznych mają charakter szczątkowy. Służą ukazaniu wyzwań dla bezpieczeństwa międzynarodowego, które posłużą jako częściowe wyjaśnienie przyczyn takiego, a nie innego doboru instrumentów irańskiej polityki bezpieczeństwa.

IRAŃSKA STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA – PRÓBA CHARAKTERYSTYKI

Naczelnym imperatywem irańskich koncepcji bezpieczeństwa jest odstraszenie. Jeden z irańskich naukowców użył w odniesieniu do tego terminu sformułowania *bazdasztan*, co w języku farski oznacza „zapobiec”, „aresztować” lub „uwięzić”. Autor tego określenia wyjaśnia, że termin ten ma bardzo precyzyjne znaczenie – wywiera psychiczny nacisk na potencjalnego przeciwnika i otwarcie wskazuje mu koszty podjęcia wrogich działań¹⁹.

¹⁶ C.D. Walton, C.S. Gray, *Druga epoka nuklearna: broń jądrowa w XXI wieku*, w: *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do Studiów Strategicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010 r., s. 230.

¹⁷ M. Griffiths, T. O’Callaghan, *International Relations. The Key Concepts. Second Edition*, Routledge, Nowy Jork 2008 r., s. 73.

¹⁸ C.D. Walton, C.S. Gray, *op.cit.*, s. 230.

¹⁹ F. Wehrey, D.E. Thaler, N. Benesahel, K. Cargin, J.D. Green, D.D. Kaye, N. Owiedat, J. Li, *Dangerous but not omnipotent. Exploring the reach and limitations of Iranian power in the Middle East*, Rand Corporation 2009 r., http://www.rand.org/pubs/monographs/2009/RAND_MG781.pdf, s. 22-23 (dostęp: 2 marca 2011 r.), s. 32.

Konwencjonalny potencjał wojskowy Iranu nie jest w stanie zapewnić mu tradycyjnie rozumianej zdolności projekcji siły i gwarantować suwerenności granic. Irańskie siły zbrojne liczą około 570 tys. żołnierzy. W ich strukturach funkcjonują regularne jednostki (*Artesz*) – 350 tys. żołnierzy w komponentach lądowym, morskim i powietrznym oraz 120 tys. żołnierzy w rozbudowanej formacji o charakterze elitarnej formacji – Korpusie Strażników Rewolucji Islamskiej (*Pasdaran*). Korpus posiada autonomiczną strukturę, która odzwierciedla regularne siły zbrojne. *Pasdaran* dysponuje także jednostką specjalną – *Quds* (co w języku farsi oznacza Jerozolimę). Do formacji uzbrojonych zalicza się także *Basidż*, czyli liczną ochotniczą milicję, której przeznaczeniem jest reagowanie na zagrożenia wewnętrzne²⁰. Armia irańska, mimo konsekwentnego zwiększania zdolności – poprzez programy modernizacyjne – nie jest siłą o potencjale porównywalnym do Izraela czy Stanów Zjednoczonych. Jej wyposażenie stanowią przede wszystkim przestarzałe już systemy produkcji amerykańskiej, francuskiej i rosyjskiej. Siły zbrojne Iranu są słabe strukturalnie i wymagają kompleksowych reform. Irańska myśl wojskowa wskazuje między innymi na potrzebę rozwijania zdolności interoperacyjnych, które umożliwią współdziałanie różnych rodzajów sił zbrojnych w operacjach połączonych (*joint operations*)²¹. Irańczycy wyrażają także przekonanie, że doktryna taktyczna działań wojennych przyszłości, będzie opierała się przede wszystkim na zaskoczeniu, osiągnięciu przewagi ogniowej, posiadaniu broni nuklearnej i nowoczesnych środkach komunikacji²². Dane londyńskiego Międzynarodowego Instytutu Studiów Strategicznych wskazują, że irańskie wydatki wojskowe oscylują wokół kwoty 6,6 miliarda dolarów rocznie. Stanowi to około 3 proc. PKB²³.

Pewien poziom kompensacji słabości potencjału wojskowego, ma dać Teheranowi wspieranie grup partyzanckich i terrorystycznych w regionie Środkowego Wschodu²⁴. Według części irańskich instytucji związanych z sektorem bezpieczeństwa, przede wszystkim Ministerstwa Wywiadu i Bezpieczeństwa Narodowego (VEVAK) oraz *Pasdaranu*, wsparcie tych podmiotów ma na celu zapewnienie Iranowi tzw. głębi strategicznej (*strategic depth*), która ma krytyczne znaczenie dla bezpieczeństwa teryto-

²⁰ *Ibidem*, s. 44.

²¹ *Ibidem*, s. 56.

²² *Ibidem*, s. 71.

²³ *Ibidem*, s. 41.

²⁴ *Ibidem*, s. 17.

rium kraju²⁵. Działania tego typu są elementem tzw. strategii peryferyjnej. W przypadku hipotetycznego konfliktu grupy te zostaną użyte przeciwko potencjalnym wrogom Iranu, czyli przede wszystkim Izraelowi i Stanom Zjednoczonym. Wsparcie podmiotów niepaństwowych, takich jak Hezbollah w Libanie, Hamas w Strefie Gazy czy Armia Mahdiego w Iraku, tworzy według Irańczyków zdolność tzw. wysuniętej obrony (*forward defense*)²⁶. Bliskie sojusze z podmiotami o charakterze asymetrycznym stanowią dla Iranu dogodny instrument polityki odstraszenia i jednocześnie budowania sieci wpływów w regionie, a co za tym idzie także zwiększania siły swojego oddziaływania. Ponadto irańskie elity decyzyjne mają świadomość skuteczności tego typu organizacji w konfliktach ze Stanami Zjednoczonymi w Iraku oraz Izraelem w Libanie²⁷.

Irańska myśl wojskowa, a co za tym idzie także strategia bezpieczeństwa, znajduje się pod silnym wpływem wojny z Irakiem z lat 80. XX w. Inwazja wojsk Saddama Husajna sprawiła, że Irańczycy zwrócili uwagę na wartość broni rakietowo-balistycznej na nowoczesnym polu walki²⁸. Iracka ofensywa rakietowa, w ramach której masowo atakowano irańskie aglomeracje (tzw. wojna miast), jest dla Irańczyków szczególnym przykładem użycia tej broni²⁹. Iran czerpie inspirację swoich strategii także z pierwszej wojny w Zatoce Perskiej. Według przedstawicieli władz odpowiedzialnych za bezpieczeństwo tego kraju, irackie rakiety balistyczne zademonstrowały wówczas swój ogromny potencjał, zarówno wojskowy, jak i polityczny³⁰. Po rozwinięciu arsenału balistycznego, Iran najprawdopodobniej będzie dążył do uzbrojenia rakiet w głowice nuklearne³¹. Obecnie potencjał rakietowy Iranu jest relatywnie niski – przede wszystkim problemem jest celność, mierzona tzw. współczynnikiem rozrzutu kołowego³².

Irańska polityka bezpieczeństwa jest tworzona w dużej mierze na podstawie własnych doświadczeń z okresów konfliktów zbrojnych oraz kryzysów regionalnych³³. Strategie i taktyki o charakterze asymetrycznym są kluczowymi ele-

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, s. 11.

²⁷ *Ibidem*, s. 50. Kompleksowa analiza izraelskich działań w Libanie, zob. D.I. Helmer, *Flipside of the COIN: Israel's Lebanese Incursion Between 1982-2000*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas 2007 r.

²⁸ K. Taremi, *Beyond the Axis of Evil: Ballistic Missiles in Iran's Military Thinking*, „Security Dialogue”, 2005 r., vol. 36, nr 1, s. 95.

²⁹ P. Clawson, M. Rubin, *Eternal Iran. Continuity and Chaos*, Palgrave Macmillan, Nowy Jork 2005 r., s. 109; J. Biziewski, *Irak-Iran 80-88*, Altair, Warszawa 1993 r., s. 29.

³⁰ K. Taremi, *op.cit.*, s. 100.

³¹ *Ibidem*, s. 104-105.

³² P. Bracken, *op.cit.*, s. 70.

³³ K. Taremi, *op.cit.*, s. 102.

mentami tej polityki³⁴. Oczywiście nie stanowią one jedynych składowych koncepcji bezpieczeństwa Iranu, jednak ze względu na ich charakter i potwierdzoną jak dotąd relatywną skuteczność, są ich istotną częścią. Działalność podmiotów o charakterze niepaństwowym, rozwijanie wojskowych zastosowań technologii nuklearnej oraz poszerzanie arsenału rakiet balistycznych, stanowią bardzo dobrą egzemplifikację irańskich strategii i taktyk o charakterze asymetrycznym.

HEZBOLLAH – PODMIOT O CHARAKTERZE ASYMETRYCZNYM I JEGO MIEJSCE W POLITYCE BEZPIECZEŃSTWA IRANU

Hezbollah (Partia Boga), to ugrupowanie szyitów z Libanu, które powstało w szczytowym okresie interwencji izraelskiej w tym kraju. Partia Boga została założona przez irański Korpus Strażników Rewolucji i była jednym z elementów eksportu rewolucji – wówczas jednego z najważniejszych celów młodego, islamskiego rządu³⁵. Udział w powołaniu do życia Hezbollahu miała także Syria i to ona traktowała wówczas Partię Boga w sposób zbliżony do tego, w jaki dziś traktuje ją Iran³⁶. Pozycja, jaką Hezbollah zajmował w irańskiej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa, była i jest ściśle skorelowana z fazami rywalizacji między nurtami pragmatycznymi oraz ideologicznymi³⁷. Hezbollah jest określany przez Stany Zjednoczone jako organizacja terrorystyczna, aczkolwiek nie wszystkie jego struktury spełniają ogólnie przyjmowane definicje terroryzmu³⁸. Według amerykańskiej definicji, terroryzm to: „przemysłane, motywowane politycznie użycie przemocy przeciwko podmiotom cywilnym lub wojskowym (nieprowadzącym działań o charakterze zbrojnym), prowadzone przez organizacje niepaństwowe lub działające niejawnie jednostki”³⁹. Grupa terrorystyczna, to z kolei „każda organizacja lub część jej struktury, prowadząca działalność o charakterze terrorystycznym”⁴⁰. Inne państwa i organizacje ponadnarodowe,

³⁴ *Ibidem*. Autor widzi przyczyny tego stanu rzeczy w przebiegu konfliktu Iranu z Irakiem. Strategie asymetryczne mają być według Irańczyków jedyną możliwością przeciwstawienia się Stanom Zjednoczonym. Za główny przykład służy tu tzw. wojna tankowców z lat 1987-1988, w czasie której irańskie siły morskie były całkowicie bezradne wobec amerykańskiej marynarki wojennej. W celu dokładniejszego zbadania irańskiej doktryny wojny morskiej w kontekście strategii i taktyk o charakterze asymetrycznym, zob. F. Haghshenass, *Iran's asymmetric naval warfare*, Washington Institute for Near East Policy, Waszyngton 2008 r., <http://www.middleeasttransparent.com/IMG/pdf/PolicyFocus87.pdf> (dostęp: 1 marca 2011 r.).

³⁵ A. Ehteshami, *op.cit.*, s. 297.

³⁶ A.R. Norton, *Hezbollah. A Short History*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 2007 r., s. 34-35.

³⁷ A. Ehteshami, *op.cit.*, s. 297-302.

³⁸ A.R. Norton, *op.cit.*, s. 76-77.

³⁹ *Country Reports on Terrorism 2009*, United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, Waszyngton 2010 r., s. 289.

⁴⁰ *Ibidem*.

za organizacje terrorystyczne uznają tylko zbrojne oraz wywiadowcze gałęzie tej organizacji. Hezbollah jest jedną z najważniejszych sił politycznych Libanu. Jego skrzydło polityczne jest pełnoprawnym aktorem sceny rządowej i parlamentarnej. Ten wymiar funkcjonowania Partii Boga nie jest powszechnie uznawany za powiązany z terroryzmem. Nie określa się także w ten sposób rozbudowanych struktur charytatywnych organizacji. Hezbollah zapewnia szyitom, najuboższej gminie religijnej Libanu, szeroki zakres pomocy społecznej⁴¹.

Pierwsze udane operacje Hezbollahu to ataki terrorystyczne na bejruckie koszary amerykańskiej piechoty morskiej oraz francuskich spadochroniarzy, którzy tworzyli rdzeń sił międzynarodowych wysłanych do Libanu w 1982 r.⁴². Hezbollah konsekwentnie dostosowywał swoje struktury i taktyki do wymogów środowiska, w którym operował i osiągnął bardzo wysoki stopień skuteczności. Ze względu na szerokie spektrum podejmowanych działań, Hezbollah jest określany jako wielopłaszczyznowy podmiot stosunków międzynarodowych⁴³. Przykładem siły Partii Boga jest wojna, którą organizacja stoczyła z Izraelem w 2006 r. Ocenia się, że konflikt zakończył się przynajmniej częściowym sukcesem Hezbollahu, który uniknął całkowitego zniszczenia przez jedną z najsilniejszych armii na świecie. Mimo zmasowanych nalotów izraelskich sił powietrznych, jednostki bojowe Partii Boga zdołały utrzymać ostrzał raketowy terytoriów Izraela⁴⁴.

Hezbollah posiada znaczny zakres swobody działania w ramach libańskich struktur państwowych. Dysponuje autonomiczną siłą zbrojną, której potencjał jest stale rozbudowywany dzięki pomocy Iranu. Teheran dostarcza Partii Boga między innymi rakiety krótkiego zasięgu oraz bezzałogowe samoloty rozpoznawcze⁴⁵. Ciekawym przykładem irańskiej pomocy wojskowej dla libańskich szyitów są wydarzenia z wojny z 2006 r., podczas której Hezbollah został zaopatrzony w pocisk C-802 typu *cruise*⁴⁶. Za pomocą tego pocisku operatorzy Hezbollahu uszkodzili izraelską korwetę INS „Hanit”.

⁴¹ E. El-Hokayem, *Hizballah and Syria: Outgrowing the Proxy Relationship*, „The Washington Quarterly”, 2007 r., vol. 30, nr 2, s. 40.

⁴² H. Jaber, *Hezbollah*, Bellona, Warszawa 2001 r., s. 69.

⁴³ R. Ożarowski, *Hezbollah po „wojnie lipcowej”*, w: *Ewolucja terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku*, red. M.J. Malinowski, R. Ożarowski, W. Grabowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007 r., s. 354.

⁴⁴ Kompleksowa analiza konfliktu, wzbogacona o szczegóły działań Hezbollahu na poziomie operacyjno-taktycznym, zob. M.M. Matthews, *We Were Caught Unprepared: The 2006 Hezbollah – Israeli War*, Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, Kansas 2008 r.

⁴⁵ A.H. Cordesman, *Iran's support of the Hezbollah in Lebanon*, Center for Strategic and International Studies, Waszyngton 2006 r., http://www.csis.org/files/media/isis/pubs/060715_hezbollah.pdf (dostęp: 3 marca 2011 r.), s. 8.

⁴⁶ B. Rubin, *The Truth about Syria*, Palgrave Macmillan, Nowy Jork 2008 r., s. 223.

Zdolności wojskowe Partii Boga są, jak na podmiot o charakterze niepaństwowym, bardzo wysokie. Jako organizacja jednolicie szyicka założona z inicjatywy Irańczyków, Hezbollah jest ugrupowaniem połączonym ścisłymi więzami z Teheranem. Stosunki te mają charakter zarówno polityczny, jak i ideologiczny. Znacznym uproszczeniem byłoby jednak stwierdzenie, że Partia Boga jest biernym elementem irańskiej polityki i jest mu całkowicie podporządkowana. Ewolucja zdolności militarnych Hezbollahu towarzyszy rozwojowi struktur politycznych, które zyskały znaczącą pozycję w libańskim systemie politycznym. Katalizatorem siły politycznej Hezbollahu jest jego rola – jedyne reprezentanta interesów libańskich szyitów. Biorąc pod uwagę specyfikę systemu politycznego Libanu, Hezbollah dysponuje bardzo skutecznymi instrumentami wpływu na bieżącą politykę. Ewolucja struktur politycznych oraz sukcesy na płaszczyźnie militarnej sprawiły, że Hezbollah jest w dużym stopniu jednostką autonomiczną. Nie zmienia to jednak faktu, że jako organizacja wysoce dostosowana do aktualnego kształtu środowiska bezpieczeństwa oraz stosunków regionalnych, działająca w bezpośredniej bliskości jednego z najpoważniejszych przeciwników Iranu–Izraela, jest niezwykle cennym elementem irańskiej strategii bezpieczeństwa.

Zastosowanie podmiotu o charakterze asymetrycznym, w świetle doświadczeń izraelskich i amerykańskich jest integralnym elementem przedstawionych wyżej irańskich koncepcji bezpieczeństwa. Teheran wykorzystuje zdolności Hezbollahu także w działaniach poza obszarem Libanu czy arabskiego Bliskiego Wschodu (*Maszrek*)⁴⁷. Amerykańskie media, powołując się na źródła wywiadowcze, informowały, że Irańczycy wykorzystali także Hezbollah do szkolenia szyickich irackich grup partyzanckich i terrorystycznych⁴⁸.

Partia Boga jest więc czymś więcej niż tylko instrumentem wywierania na Izrael presji o charakterze asymetrycznym. Stanowi jednak najbardziej istotny element irańskiej konstelacji sojuszy z podmiotami niepaństwowymi. Dowiodła, że potrafi być skuteczna w operacjach przeciwko izraelskiej armii oraz w prowadzeniu działań o charakterze terrorystycznym. Ze względów wojskowych, Hezbollah jest elementem realizacji doktryny wysuniętej obrony. Współpraca z Partią Boga stanowi także wartość dodaną o charakterze politycznym – Iran zdołał zbudować silny przyczółek swoich wpływów

⁴⁷ G. Corm, *Bliski Wschód w ogniu. Oblicza konfliktu 1956-2003*, Warszawa 2003 r., s. 48.

⁴⁸ M.R. Gordon, *Hezbollah train Iraqis in Iran*, „The New York Times”, 5 maja 2008 r., <http://www.nytimes.com/2008/05/05/world/middleeast/05iran.html> (dostęp: 4 marca 2011 r.); M.R. Gordon, D. Filkins, *Hezbollah said to help Shiite Army in Iraq*, „The New York Times”, 28 listopada 2006 r., <http://www.nytimes.com/2006/11/28/world/middleeast/28military.html> (dostęp: 4 marca 2011 r.).

na drugim biegunie regionu. Ponadto Teheran, będąc patronem organizacji otwarcie twierdzących, że walczą z izraelską okupacją (Hezbollah jest jedną z nich), zyskuje status obrońcy sprawy arabskiej w konflikcie z Izraelem⁴⁹.

Sojusz z Hezbollahem jest więc z jednej strony zastosowaniem strategii o charakterze asymetrycznym, które spełniają założenia irańskiej polityki bezpieczeństwa, a z drugiej, pozwala na zwiększenie irańskiej zdolności kreowania rzeczywistości politycznej w regionie, co zwiększa znaczenie Islamskiej Republiki jako państwa aspirującego do roli regionalnego mocarstwa. Za skutecznością Hezbollahu jako elementu irańskiej polityki bezpieczeństwa, przemawiają sukcesy zastosowania przez niego różnorodnych taktyk o charakterze asymetrycznym, które okazały się skuteczne w działaniach przeciwko dwóm najpoważniejszym, potencjalnym przeciwnikom Iranu. Jest to także ważny dla władz w Teheranie argument, przemawiający za szerokim wykorzystywaniem taktyk tego typu i nadawaniem im dużego znaczenia w strategii bezpieczeństwa państwa.

BROŃ NUKLEARNA I RAKIETY BALISTYCZNE W IRAŃSKIEJ POLITYCE BEZPIECZEŃSTWA

Irański program atomowy budzi największe kontrowersje wśród społeczności międzynarodowej. Stany Zjednoczone oraz ich sojusznicy (przede wszystkim Izrael) twierdzą, że Teheran dąży do osiągnięcia wojskowych zdolności nuklearnych. Kwestia programu jądrowego znajduje się ponad irańskimi konfliktami wewnętrznymi. Kryzys powyborczy w czerwcu 2009 r., który unaoczniał fakt istnienia antyrządowej opozycji w Iranie, nie ukazał w żaden sposób istnienia innego spojrzenia na rozwijany program jądrowy⁵⁰. Według Homeiry Moshir-Zadeh z Uniwersytetu Teherańskiego, program atomowy jest częścią najważniejszych dyskursów, które tworzą szeroko pojmowany kontekst polityczny i społeczny działań władz irańskich⁵¹. Jest jednym z elementów składających się na siłę państwa⁵².

Broń atomowa jest dla irańskich elit istotnym elementem strategii odstraszenia, która pozwala na swobodę w realizowaniu interesów. W związku z niewystarczalnością samych sił konwencjonalnych można założyć, że dążenia do zbudowania bomby atomowej są jeszcze jedną metodą kompensacji

⁴⁹ F. Wehrey (red.), *op.cit.*, s. 17.

⁵⁰ K. Barzegar, *op.cit.*, s. 184.

⁵¹ H. Moshir-Zadeh, *Discursive Foundations of Iran's Nuclear Policy*, „Security Dialogue”, 2007 r., vol. 28, nr 4, s. 523.

⁵² *Ibidem*, s. 531.

niedostatków regularnych sił zbrojnych⁵³. W irańskiej myśli wojskowej broń atomowa jest określana jako wysoce skuteczne narzędzie nacisku psychologicznego. Nie traktuje się jej jako efektywnego środka w prowadzeniu działań wojennych⁵⁴. Dzięki posiadaniu bomby atomowej, Iran mógłby minimalizować ryzyko podjęcia przez Stany Zjednoczone lub Izrael wrogich wobec niego działań. Kyle Beardsley i Victor Asal argumentują na podstawie własnych badań, że uzbrojone nuklearnie państwo rzadziej staje się obiektem agresji⁵⁵. Można więc przypuszczać, że Teheranowi wystarczy względnie niewielki potencjał, który będzie spełniał założenia irańskiej doktryny odstraszenia i będzie elementem arsenału środków o charakterze asymetrycznym. Rozwinięcie przez Iran rozbudowanego arsenału jądrowego, opartego na szerokiej gamie środków przenoszenia jest w zasadzie niemożliwe.

Jak wspomniano, komplementarną funkcję w stosunku do broni jądrowej pełnią technologie jej przenoszenia. Najbardziej dostępnym środkiem tego typu są rakiety balistyczne, które zajmują bardzo ważne miejsce w irańskich koncepcjach bezpieczeństwa. Iran posiada rozbudowany arsenał tej broni. Składają się na niego przede wszystkim pociski wyprodukowane w ZSRR i modyfikowane w Chinach, Korei Północnej lub Pakistanie. Phenian i Islamabad odegrały jedną z kluczowych ról w procesie rozbudowy irańskiego arsenału tego typu⁵⁶. Irańskie siły zbrojne posiadają już rakiety o zasięgu pozwalającym przeprowadzić atak na amerykańskie bądź izraelskie instalacje wojskowe w dowolnym punkcie regionu Środkowego Wschodu oraz razić cele na niektórych obszarach południowo-wschodniej Europy⁵⁷. Jednakże pod względem jakościowym, irański arsenał raketowy nie prezentuje się najlepiej⁵⁸. Iranowi brakuje mobilnych platform startowych (*Transporter-Erector-Launcher, TEL*), które pozwoliłyby mu wystrzelić liczbę rakiet wymaganą do osiągnięcia wy-

⁵³ R. Ożarowski, *Aspiracje polityczne Iranu w aspekcie bezpieczeństwa międzynarodowego*, w: *Iran – 30 lat po rewolucji*, Biblioteka „Bezpieczeństwa Narodowego”, t. 12, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2009 r., s. 50.

⁵⁴ F. Wehrey (red.), *op.cit.*, s. 75; C.D. Walton i C.S. Gray argumentują jednak, że państwa nie zawsze zachowują się zgodnie z przyjętymi w czasach zimnej wojny zasadami międzynarodowej gry, które w rozumieniu zachodnim opierają się na racjonalnych kalkulacjach. Autorzy kwestionują racjonalność decyzji podejmowanych przez rządzących Iranem duchownych. Szerzej zob. C.D. Walton, C.S. Gray, *op.cit.*, s. 231-236.

⁵⁵ K. Beardsley, V. Asal, *Nuclear Weapons as Shields*, „Conflict Management and Peace Science”, 2009 r., vol. 26, nr 3, s. 236-237.

⁵⁶ T. Delpach, *Iran and the Bomb. The Abdication of International Responsibility*, Columbia University Press, Nowy Jork 2007 r., s. 17-18.

⁵⁷ U. Rubin, *The Global Reach of Iran's Ballistic Missiles*, The Institute for National Security Studies, Tel Awiw 2006 r., s. 45.

⁵⁸ Rdzeń irańskiego arsenału rakiet balistycznych stanowią pociski z rodziny „Shahab” (farsi: komet). Według ekspertów zachodnich ich jakość nie jest wysoka. *Ibidem*, s. 53.

sokiego stopnia penetracji systemów antyrakietowych jego przeciwników⁵⁹. Iran stara się zwiększyć swoją potencjalną skuteczność w tym zakresie budując tzw. łuk balistyczny (*ballistic arc*), który obejmuje wyposażonych w arsenał rakietowy sojuszników, w tym libański Hezbollah⁶⁰. Przy niewielkiej celności rakiet, Teheran jest w stanie zwiększyć liczbę pocisków wymierzonych w jeden cel i tym samym zwiększyć ich skuteczność⁶¹. Iran dysponuje największą na świecie liczbą rakiet balistycznych różnych rodzajów, będących na stanie lub w trakcie prac konstrukcyjnych⁶². Należy się spodziewać, że władze w Teheranie będą nadal intensywnie rozwijać swój potencjał rakietowy, w kierunku zwiększenia celności oraz zasięgu. Intensywność zbrojeń rakietowych Islamskiej Republiki może w pewnym sensie wskazywać, że mimo ciągłych zaprzeczeń, dąży ona do budowy broni jądrowej. Uzbrajanie cały czas niecelnych pocisków będących w dyspozycji irańskich sił zbrojnych jedynie w głównie konwencjonalne, nie miałyby sensu.

Broń jądrowa i rakiety balistyczne są dla Iranu mocarstwową drogą na skróty. Dzięki ich posiadaniu Iran zyska bardzo wiele atutów. Jako państwo nuklearne będzie mógł sobie pozwolić na bardziej asertywną politykę, przy zmniejszonym ryzyku podjęcia zdecydowanej kontrakcji swoich przeciwników. Irańscy stratedzy racjonalnie kalkulują swoje możliwości – dystans do najpoważniejszych przeciwników jest bardzo duży, dlatego oba te rodzaje broni uniemożliwiają wrogom wykorzystanie całych swoich zasobów. W świetle definicji asymetrii przyjętych na gruncie nauki o stosunkach międzynarodowych oraz nauk wojskowych, rakiety balistyczne, w przypadku Iranu są bronią, która ma zostać wykorzystana jako element „zakłócający” przewagę jego potencjalnych adwersarzy. Najprawdopodobniej Iran nie zdoła rozbudować tego potencjału do poziomu, jaki osiągnęły państwa bardziej od niego rozwinięte.

WNIOSKI

Dwa przedstawione przykłady irańskich strategii o charakterze asymetrycznym stanowią jedynie reprezentację bardzo złożonych, wielowymiarowych koncepcji bezpieczeństwa. Egzystowanie w konfliktogennym regionie, który na dodatek przechodzi strukturalne przeobrażenia, zmusza władze tego państwa do podejmowania działań na wielu kierunkach.

⁵⁹ F. Wehrey (red.), *op.cit.*, s. 62.

⁶⁰ A. Crook, *The Shifting Sands of State Power in the Middle East*, „The Washington Quarterly”, 2010 r., vol. 33, nr 3, s. 9.

⁶¹ K. Taremi, *op.cit.*, s. 105.

⁶² U. Rubin, *op.cit.*, s. 45.

Iran jest państwem, które w bardzo skuteczny sposób adaptuje się do reguł konstytuujących system międzynarodowy oraz środowisko bezpieczeństwa. Teheran stał się w pewnym sensie beneficjentem zmian w tych sferach. Zbudował sieć sojuszy ze znakomicie przystosowanymi do działania w dynamicznym środowisku międzynarodowym organizacjami, takimi jak Hezbollah czy Hamas. Wspieranie ich wydatnie przyczynia się do rozszerzenia strefy irańskiego oddziaływania – nie tylko w sferze politycznej, ale także społecznej i ekonomicznej.

Broń nuklearna i rakiety balistyczne są dla Iranu bardzo ważnym elementem dopasowywania się do wymogów polityki bezpieczeństwa XXI w. Funkcjonujące jako część złożonego, zaprogramowanego na odstraszenie systemu i tworzące zdolność asymetrycznej reakcji, pełnią pierwszoplanową rolę w strategiach, które mają zapewnić Iranowi miejsce na jakie, zdaniem własnych elit politycznych, zasługuje od czasów najdawniejszych.

Obecność asymetrii jako integralnego i bardzo ważnego elementu irańskich koncepcji bezpieczeństwa, to efekt przemyślanego dostosowania się Iranu do wymogów aktualnego kształtu systemu globalnego i regionalnego oraz kompensacji niedostatków konwencjonalnego potencjału. Głównym założeniem strategii bezpieczeństwa Iranu jest koncepcja odstraszenia, która powstała na gruncie realistycznego paradygmatu stosunków międzynarodowych. Przez wiele lat Iran był postrzegany jako państwo kierowane przez radykalnych, motywowanych ideologicznie duchownych. Trudno jednoznacznie ocenić, czy władze irańskie zachowałyby się w sposób racjonalny w przypadku poważnego kryzysu, jednakże większość posunięć Teheranu ma charakter pragmatyczny. Przegląd dyskursywnych podstaw irańskiej polityki bezpieczeństwa wskazuje, że kraj ten dostrzega anarchiczność otoczenia międzynarodowego oraz zakłada wrogość jego najważniejszych aktorów. Dlatego też dąży do osiągnięcia statusu, który pozwoli mu na porządkowanie i kształtowanie stosunków regionalnych. Teheran prawdopodobnie nie dostrzega innej drogi do maksymalizowania poziomu swojego bezpieczeństwa. W związku z coraz trudniejszą sytuacją gospodarczą (tak w samym Iranie, jak i w skali całego świata) oraz pogłębianiem się różnic rozwojowych, Iran został poniekąd zmuszony do „skrócenia” drogi do mocarstwa. Skutecznym instrumentem są w tym przypadku strategie o charakterze asymetrycznym, których elementy zostały przedstawione. Są one częścią racjonalnie skalkulowanej strategii, w której ideologia pełni wyłącznie funkcję instrumentalną.